

NÉPI KERTKULTÚRA FÜLÖPSZÁLLÁSON

TRADITIONAL GARDEN CULTURE IN FÜLÖPSZÁLLÁS

BENKŐ ANNA ÁGNES | GECSÉNÉ TAR IMOLA |
SZABÓ KRISZTINA

ABSZTRAKT

Parasztkertjeink a magyar kultúra sajátos szegmensei. Generációkon át öröklődő hagyományok lenyomata a kert, amely egyszerre őrzi a múlt értékeit és tükrözi a jelen kihívásait, meghatározó szemléleteit. Népi kertkultúránk vizsgálata, a jellemző növényfajok feltárása mind örökségvédelmi, mind ökológiai szempontból hozzájárulhat a tervezői eszköztár és a tájépítészeti alkotásokban alkalmazott növénysszortiment tudatos bővítéséhez. Vizsgálatunkban az ökológiai nézőpontból különösen érzékeny Homokhátság-on található Fülöpszállás népi kert- és virágkultúráját tárjuk fel. A felmérés célja képet kapni a település kertkultúrájáról, különösen a hagyományos kertek növényalkalmazásáról.

Kulcsszavak: népi kultúra, növényalkalmazás, örökség, ökológia

1. BEVEZETÉS

A parasztkertek kutatásának célja feltárni egy térség mai magánkertjeinek kultúráját, különös tekintettel a növények alkalmazására, a kertekhez köthető hagyományokra, szokásokra, a máig alkalmazott egykori kertrendezési elvekre. A feldolgozást segítő módszertan kidolgozása hozzájárul a hagyományos kertek örökségvédelmi szempontú feltárásának és rendszerezésének előkészítéséhez is a jövőbeli felmérésekre vonatkozóan. Az egykori kertészeti hagyományok által kedvelt növények újbóli felfedezése mellett további kutatások alapján

képet kaphatunk arról, mely növények alkalmazkodnak sikerebben az utóbbi évtizedekben jellemző éghajlati szélsőségekhez, elsősorban a tartós csapadékhányhoz és az extrém hőmérsékleti viszonyokhoz.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTÉS, FOGALMAK

A hagyományos parasztkertek növényalkalmazása a tájépíté-szet, a néprajz és a növénytan közös érdeklődési területét képezik, de számos más tudományág határterületi kutatásai foglalkoznak velük (Nagy, 2021). Az első átfogó gyűjtések a XX. század első felében születtek meg a témában (Toroczkai, 1917; Rerrich, 1923; Rapaics, 1932). Céljuk a nemzeti identitás erősödésével párhuzamosan, elsősorban a népi kultúra felfedezésére irányul. A XX. század második felében a hagyományos paraszti életmód szinte teljesen eltűnt, átalakult. A népi kertkultúrára, népi növényalkalmazásra irányuló gyűjtések legfőbb célja az értékörzés és értékmentés volt. A Kárpát-medencében a témát vizsgálták többek között Péntek János és Szabó T. Attila, Holló László, valamint Pálfalvi Pál (Péntek – Szabó, 1976; Holló, 1981; Péntek – Szabó, 1985; Pálfalvi, 1993) A szentendrei skanzen etnobotanikai gyűjtései is ekkor kezdődtek [1]. Az ezredfordulótól Csoma Zsigmond átfogó kötete mellett (Csoma, 2015) több kisebb tanulmány is foglalkozott a témával (P. Madar, 1997; Nagy, 2003; Geecséné Tar, 2006), valamint az etnobotanikai és etnoökológiai érdeklődés is

ABSTRACT

Our peasant gardens are a unique element in Hungarian culture. The garden carries an imprint of traditions passed down through generations, preserving the values of the past while reflecting the challenges and general attitude of the present. The study of our traditional gardening culture and the exploration of characteristic plant species can contribute to the conscious expansion of the designer’s toolkit and the range of plants used in landscape architecture, both from a heritage conservation and an ecological perspective. In our study, we explore the culture of traditional gardens and flowers in Fülöpszállás, located in the ecologically sensitive Homokhátság region. The aim of the survey is to gain an insight into the garden culture of the village, with a particular focus on the use of plants in traditional gardens.

Keywords: folk culture, plant use, heritage, ecology

1. INTRODUCTION

The aim of this study of peasant gardens is to explore the culture of today’s private gardens in the region, with particular regard to the use of plants, traditions and customs associated with gardens, and the former principles of garden design that are still applied today. The development of a general methodology to assist the study of the topic will also contribute to the preparation of the exploration and classification of traditional gardens from a heritage conservation perspective for future surveys. In addition to rediscovering the popular plants of former horticultural periods, further research will provide insight into which plants are more successful in adapting to the climatic extremes of recent decades, especially prolonged drought and extreme temperatures. 2. LITERATURE REVIEW, CONCEPTS The use of plants in traditional peasant gardens is a subject of common interest in landscape architecture, ethnography and botany, but it is also the subject of interdisciplinary research by researchers from many other scientific fields (Nagy, 2021). The first comprehensive collections on the subject were made in the first half of the 20th century (Rapaics, 1932; Toroczkai, 1917; Rerrich, 1923). Their aim was primarily to explore folk culture, in parallel with the development of national identity.

In the second half of the 20th century, the traditional peasant lifestyle almost completely disappeared, or was at least radically transformed. The main purpose of collecting data on traditional garden culture and plant use was to preserve and save values. In the Carpathian Basin, the subject was studied by János Péntek and Attila Szabó T., László Holló and Pál Pálfalvi, among others (Péntek – Szabó, 1976; Péntek – Szabó, 1985; Holló, 1981; Pálfalvi, 1993). The ethnobotanical collections of the Hungarian Open-air Museum of Ethnography in Szentendre also began at this time [1]. Since the turn of the millennium, in addition to Zsigmond Csoma’s comprehensive volume (Csoma, 2015), several shorter studies have dealt with the subject (P. Madar, 1997; Nagy, 2003; Geecséné Tar, 2006), and ethnobotanical and ethnoecological interest has also come to the fore [2]. The aim of the studies is not only to preserve folk culture, but also to pass on ecological knowledge. In my research, as a part of my PhD dissertation, I define traditional peasant garden plants as follows: any taxon that became established and widespread in Hungary in private gardens as an ornamental plant before World War II [3], and is currently obtained primarily through exchange or gift, or was already part of the commercial selection before the 1950s–1980s. I define fashion plants as taxa that became established and widespread in private gardens in Hungary after World War II. They are mainly purchased from garden centres and are typically non-native species and varieties. In my classification of traditional gardens, World War II and the 1980s appear as epoch-marking boundaries. In terms of plant use, traditional gardens follow the significant periods of ornamental plant use recorded in cultural history, and their design is also significantly influenced by changes in the lifestyle of their users, among many other factors [4]. 3. SELECTION AND DESCRIPTION OF THE RESEARCH SITE We conducted our research in the southern Great Plain region, which has to date been less in the focus of research into the culture of traditional gardens [5]. The decisive factors in selecting the village were that it should be surveyable in a few days, and that the layout of the village, as well as the types of buildings and residential houses, should to the greatest possible extent preserve traditional patterns. We conducted our research in Fülöpszállás, which satisfies both criteria.

1. ábra/Fig. 1: A település fejlődése / Development of the village

FORRÁSOK/SOURCES: 1. KATONAI FELMÉRÉS 1782-1785, 2. KATONAI FELMÉRÉS – 1819-1869, 3. KATONAI FELMÉRÉS – 1869-1887, 4. KATONAI FELMÉRÉS - 1941, GOOGLE EARTH

MŰHOLDFELVÉTEL – 2025 / FIRST ORDENANCE SURVEY 1782-1785, SECOND ORDENANCE SURVEY – 1819-1869, THIRD ORDENANCE SURVEY – 1869-1887, FOURTH ORDENANCE SURVEY – 1941, GOOGLE EARTH SATELLITE IMAGE – 2025

egyre inkább előtérbe került [2]. A vizsgálatok célja a népi kultúra megőrzése mellett már az ökológiai tudás átmen-tése is.

Vizsgálataimban, melyek doktori kutatásom részét képezik, a hagyományos, parasztkerti növényeket a követ-kező módon értelmezem: minden olyan taxon, amely a magánkerti dísznövényalkalmazásban Magyarországon már a II. világháború előtt meghonosodott és elterjedt [3], beszerzésük jelenleg elsősorban csere illetve ajándékozás útján történik, vagy már az 1950-1980-as évek előtt is az árudai választék része volt.

Divatnövényként definiálom azokat a taxonokat, melyek a magánkerti dísznövényalkalmazásban Magyaror-szágon a II. világháborút követően honosodtak meg és ter-jedtek el széleskörűen, beszerzésük elsősorban kertészeti árudákból történik, jellemzően külhonos fajok és fajták.

A kategóriák meghatározásánál a népi kertkultúra esetében a II. világháború, illetve az 1980-as évek mint korszakjelölő határok jelennek meg. A népi kertek növény-használat szempontjából követik a kultúrtörténet által szá-montartott jelentős dísznövényalkalmazási periódusokat, emellett kialakításukat jelentősen meghatározzák a hasz-nálók életmódbeli változásai, sok más tényező mellett [4].

3. A KUTATÁSI HELYSZÍN KIVÁLASZTÁSA, ISMERTETÉSE

Vizsgálatainkat a dél-alföldi régióban folytattuk, amelyet a népi kertkultúrára irányuló kutatások eddig kevésbé érintettek [5].

A település kiválasztásában meghatározó szempont volt, hogy terepi bejárása néhány nap alatt teljesíthető legyen, továbbá, hogy a település szerkezete, a beépítés módja és a lakóházak minél nagyobb mértékben őrizzék a hagyományos struktúrákat. Vizsgálatainkat Fülöpszállás-on végeztük el, ami mindkét szempontnak megfelel.

Fülöpszállás a Duna-Tisza-közén, az ökológiai szem-pontból igen érzékeny Homokhátságban terül el, a telepü-lés belterülete Natura 2000 területek és védett természeti területek (Kiskunsági Nemzeti Park, ex lege védett lápok és szikes tavak) ölelésében található. Területének nagy-sága a KSH 2025. évi adattáblája alapján 9132 ha, lakóné-pessége 2255 fő. (KSH)

Fülöpszállás a Kiskunság egyik legidősebb kun tele-pülése, már a XIII. századtól szálláshelyként szolgált. A település aranykora a XIX. század derekára tehető, ekkor elnyerte a mezővárosi rangot, népessége a századfordu-lóra 5000 főre emelkedett. A II. világháborút követően a településen TSZ működött (Varga – Fajszi, 2015). A rend-szerváltástól 2020-ig a település lassú, fokozatos népes-ségfogyása figyelhető meg (KSH).

A helyszíni megfigyelések és interjúk alátámasztják, hogy a településen jelenleg is az agrárszektor a domi-náns, a foglalkoztatásban meghatározó még a fuvarozás, valamint a közeli nagyobb városokba ingázás. A község lakosságának jelentős hányada nyugdíjas. A megfigyelé-sek alapján a hagyományos épületek és kertek is zömmel az ő tulajdonukban állnak.

A falu úgynevezett ólaskertes vagy szálláskertes tele-pülés volt. A településformára jellemző, hogy egy-egy családnak két beltelke volt. A központi magnál, egymás-hoz képest viszonylag sűrűn helyezkedtek el a lakóházak, amelyek sokszor kerítetlenül álltak. A központtól távo-labb kaptak helyet a gazdasági célokat szolgáló, főként állattartásra berendezkedett szálláskertek. Az Alföldön jellemzően az állattartó és a hajdú települések között volt elterjedt. (MNL IV. 1981: szálláskert)

A jellegzetes településszerkezet a mai napig felismer-hető maradt, a főbb utak több évszázad óta változatlanok. A központtól távolodva nőnek telekméretek, a lakóházak főként az utcavonalra merőleges oromzattal helyezkednek

Fülöpszállás is located between the Danube and the Tisza Rivers, in the ecologically sensitive Homokhátság region. The built-up area of the village is surrounded by Natura 2000 sites and nature conservation areas (Kiskunság National Park, *ex lege* protected marshes and soda lakes). According to the 2025 data table of the Hun-garian Central Statistical Office, the area of the village is 9,132 hectares, and it has a population of 2,255. (KSH)

Fülöpszállás is one of the oldest Cuman villages in Kiskunság, having been a site of habitation since the 13th century. The village’s golden age can be traced back to the mid-19th century, when it was granted market town status, and its population rose to 5,000 by the turn of the century. After World War II, a collective farm operated there (Varga – Fajszi, 2015). From 1989 until 2020, a slow, gradual decline in population could be observed in the vil-lage (KSH).

On-site observations and interviews confirm that the agricultural sector is still dominant in the village econ-omy, with freight transport and commuting to nearby larger towns also playing an important role. A significant proportion of the village’s inhabitants are pensioners. Based on our observations, most of the traditional build-ings and gardens are owned by them.

The village had a dual-plot layout pattern. It was char-acteristic of this type of settlement that each family had two plots of land. The residential houses were located rela-tively close to each other in the central core, often without fences. Further away from the centre were the farmyards, which were mainly used for animal husbandry. This was typical for the towns and villages of the Great Plain, where the economy was based on livestock, including so-called *hajdú* (herdsman) settlements. (MNL IV. 1981: szálláskert)

The characteristic layout of the village has remained recognisable to this day, with the main roads unchanged for centuries. The size of plots increases with distance from the centre, and most residential buildings are con-structed at right angles to the street line. On the outskirts of the village there are also farm-like residential plots, with entirely residential buildings located in the centre. Characteristic features of the streetscape are the open, grassy drainage ditches and open fence types.

Street trees are mostly found on the main streets, and in addition to the planted rows of trees, there are also solitary trees planted next to residential plots. The main square is landscaped, and public institutions are located in the centre.

4. SURVEY AND PROCESSING METHODOLOGY

The research is based on field data collection. I walked through the village in late spring and summer 2025, in several stages, over a total of five days. (Figure 2) During the general survey, I recorded data on the front gardens belonging to each property and the areas of the gardens that are visible from public spaces. I supplemented my notes with photographs.

In the case of more traditional gardens with particu-larly rich use of flowers, I conducted semi-structured interviews with the garden owners and caretakers, based on a predetermined set of questions, in a total of 16 cases. The questions concerned the use, source and mainte-nance of plants.

The data collected included information on both the residence and the use of plants.

In order to assess the village as a whole and explore the presumed correlations, I categorised the gardens according to my own methodology, based on three indi-cators. At each residential units, I examined the building type, with regard to its location at the plot, and the house itself, as these are closely related to the lifestyle of the residents, which is one of the important factors shaping the gardens. Based on this, the following categories could be observed:

- A) traditional house: residential buildings typically from the period before World War II (minimal reconstruc-tion, e.g. replacement of doors and windows, enclo-sure of porches permitted);
- B) partially traditional or transitional house: the location of the residential building and the building itself can partly be considered traditional, or is a ‘standardised house’ built on the model of former traditional rural houses, which were built immediately after World War II. In Fülöpszállás, these can be found at the Oncsa neighbourhood (TAK, HÉSZ), and the so-called ‘Kádár cubes’, which were the most common types of family houses in Hungary in the 1960s and 1970s;
- C) New-style houses: the location and design of the res-idential building are typically from the 1980s to the present day.

The design and layout of the garden is the second indica-tor, and is also closely related to the lifestyle of the resi-dents. Based on this, I also classified the surveyed yards into three groups:

2. ábra/Fig. 2: A település felosztása a terepi felmérés szakaszolásához / *Division of the village for the field survey*

ALAPTÉRKÉP: FÜLÖPSZÁLLÁS BELTERÜLETÉNEK TELEPÜLÉS-SZERKEZETI TERVE / BASE MAP: STRUCTURE PLAN OF THE BUILT UP AREA IN FÜLÖPSZÁLLÁS; FORRÁS/SOURCE: SZERZŐ, 2025 / AUTHOR, 2025

el. A település szegélyén tanya jellegű lakótelkek is megjelennek, a lakóépületek a közepén találhatók. Az utcakép jellegzetes elemei a nyílt, gyepes vízelvezető árkok, a nyitott kerítéstípusok.

Utcai sorfák többnyire a település fő utcáin találhatók, a telepített fasorok mellett jellemzők a portákhoz ültetett, magányosan álló fák. A főtér parkosított, az intézmények a központban helyezkednek el.

4. A FELMÉRÉS ÉS FELDOLGOZÁS
MÓDSZERTANA

A kutatás alapját terepi adatfelvételezés adja. A vizsgált települést 2025. későtavaszi és nyári időszakában, több szakaszban, összesen 5 napon gyalogosan jártam végig. (2. ábra) Az általános felmérés során az egyes portákhoz tartozó előkertekről, illetve a kerteknek közterületről is belátható területeiről rögzítettem adatokat. A jegyzeteket fotókkal egészítettem ki.

A különösen gazdag virághasználatú, hagyományosabb jellegű kertek esetében a kert tulajdonosával, gondozójával előre meghatározott kérdéssor alapján félig strukturált interjút készítettem, összesen 16 esetben. A kérdések a növények hasznosítására, a beszerzésre, illetve a fenntartásra vonatkoztak.

A felvett adatok között szerepeltek mind a portára, mind a növényalkalmazásra vonatkozó információk.

A település általános felmérése és a feltételezett összefüggések feltárása érdekében a kerteket saját módszertan szerint, három indikátor alapján kategorizáltam. Minden portánál vizsgáltam a beépítési módot, a lakóépületet, mivel szoros összefüggésben állnak az ottélók életmódjával, amely a kertek egyik fontos alakító tényezője. Ezek alapján:

- A) hagyományos beépítés: II. világháború előtt jellemző lakóépület (minimális átépítés, pl. nyílászárócsere, tornácbeépítés megengedett),
- B) részben hagyományos vagy átmeneti beépítés: a beépítési módnak és a lakóépületeknek van olyan része, amely hagyományosnak tekinthető, vagy az egykori hagyományos parasztházak mintájára épített „típusház”, amelyek közvetlenül a II. világháború alatt épültek – Fülöpszálláson az Oncsa-telepen találhatók (TAK, HÉSZ), valamint a Kádár-kockák, amelyek az 1960-1970-es évek legelterjedtebb családiház típusai voltak Magyarországon,
- C) újszerű beépítés: a beépítési mód és a lakóépület kialakítása jellemzően az 1980-as évektől napjainkig tehető.

A kert kialakítása, szerkezete a második indikátor, amely szintén szoros összefüggésben áll az ottélók életmódjával. Ez alapján a felmért portákan szintén három csoportba soroltam:

- A) hagyományos: a II. világháború előtti parasztportákra jellemzően a telken jelen vannak gazdasági célú területek és/vagy haszonnövények, dísznövények termesztésére fenntartott felületek, nincs vagy kevés (~25 % alatti) a telken belül a gyepes terület,
- B) részben hagyományos: a telken felismerhetők a régi parasztportákra jellemző gazdasági célú területek és/vagy haszonnövények, dísznövények termesztésére fenntartott felületek, de egyéb rekreációs területek is megjelennek, vagy az egykori felhagyott vetemények, szőlősök még üresen állnak, a gyepes illetve felhagyott területek aránya 25-75 % közötti,
- C) nem hagyományos: a telken már nem ismerhetők fel a régi parasztportákra jellemző felületek és/vagy a gyepes, illetve felhagyott területek aránya 75 % feletti.

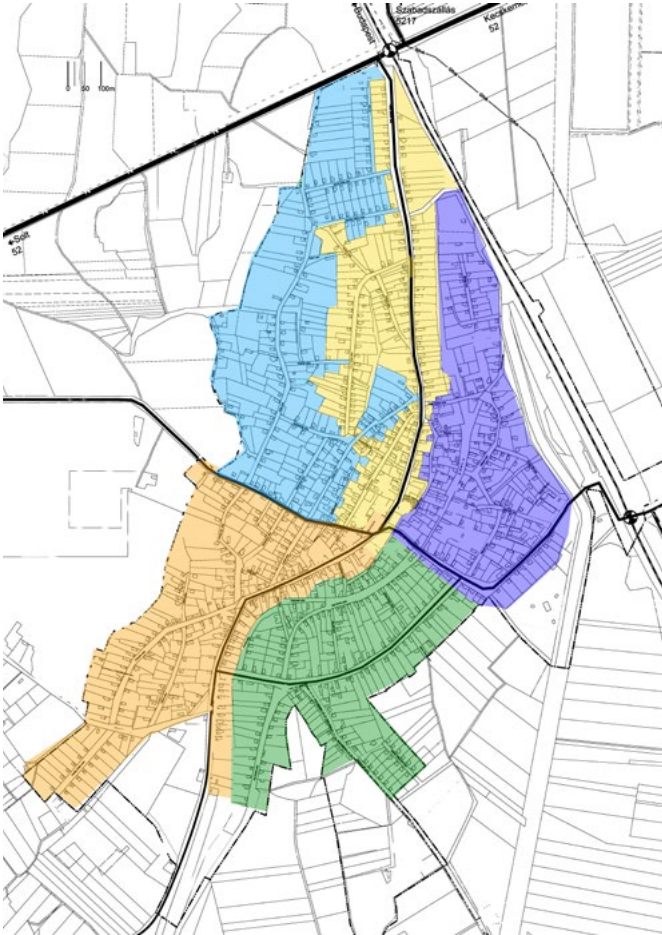
A harmadik jellemző, mely alapján kategorizáltam a kerteket, az alkalmazott növényekre vonatkozik:

- A) hagyományos: a telken vagy az utcafronti előkertben előforduló növények (a fajok számát tekintve) legalább 75 %-a hagyományos, parasztkerti növény,
- B) részben hagyományos: a telken vagy az utcafronti előkertben előforduló dísznövények megközelítőleg 50-75 %-a hagyományos, parasztkerti növény,
- C) nem hagyományos: a telken vagy az utcafronti előkertben előforduló növények kevesebb, mint 50 %-a hagyományos, parasztkerti növény vagy nincs növény.

A kertek minősítésében fontos szempont még a gondozottság. A teljesen gondozatlan, kopár vagy elhagyott kerteket nem kategorizáltam a további vizsgálatokhoz. Ezeknél csupán a beépítés módját és a lakóépületet minősítettem.

A kertek hagyományos voltát a három indikátor alapján a következőképpen határoztam meg:

- A) hagyományosnak tekintem, ha: mindhárom indikátor alapján hagyományos (A+A+A),
- B) részben hagyományosnak tekintem, ha: legalább egy indikátor alapján hagyományos és legalább egy indikátor szerint részben hagyományos (A+B+A/B/C) VAGY legalább két indikátor szerint részben hagyományos (B+B+B/C),
- C) nem tekintem hagyományosnak minden más esetben.

- A) traditional: typical of pre-World War II residential yards, the plot includes areas for farming and/or areas reserved for the cultivation of crops and ornamental plants, with little or no (less than approximately 25%) lawn area within the plot
- B) partially traditional: areas for farming and/or areas reserved for the cultivation of crops and ornamental plants characteristic of historical residential yards can be identified on the plot, but recreational areas also appear, or the former abandoned vegetable gardens and vineyards are still empty, with the proportion of lawn and abandoned areas between 25–75%
- C) non-traditional: areas typical of historical residential yards are no longer recognisable on the plot and/or the proportion of lawn or abandoned areas is over 75%.

The third characteristic on which I based my classification of gardens relates to the plants used:

- A) traditional: at least 75% of the plants (in terms of species) on the plot or in the front garden facing the street are plants of traditional gardens

- B) partially traditional: approximately 50–75% of the ornamental plants found on the plot or in the front garden facing the street are plants of traditional gardens
- C) non-traditional: less than 50% of the plants on the plot or in the front garden facing the street are plants of traditional gardens, or there are no plants

Another important factor in the classification of gardens was how well they are maintained. I did not categorise completely unkempt, barren or abandoned gardens for further study. In these cases, I only classified the type and style of the building.

Based on these three indicators, I determined the degree to which the gardens adhered to tradition as follows:

- A) I consider it traditional if it is traditional based on all three indicators (A+A+A)
- B) I consider it partially traditional if it is traditional based on at least one indicator and partially traditional based on at least one indicator (A+B+A/B/C) OR is partially traditional based on at least two indicators (B+B+B/C)
- C) I do not consider it traditional in all other cases

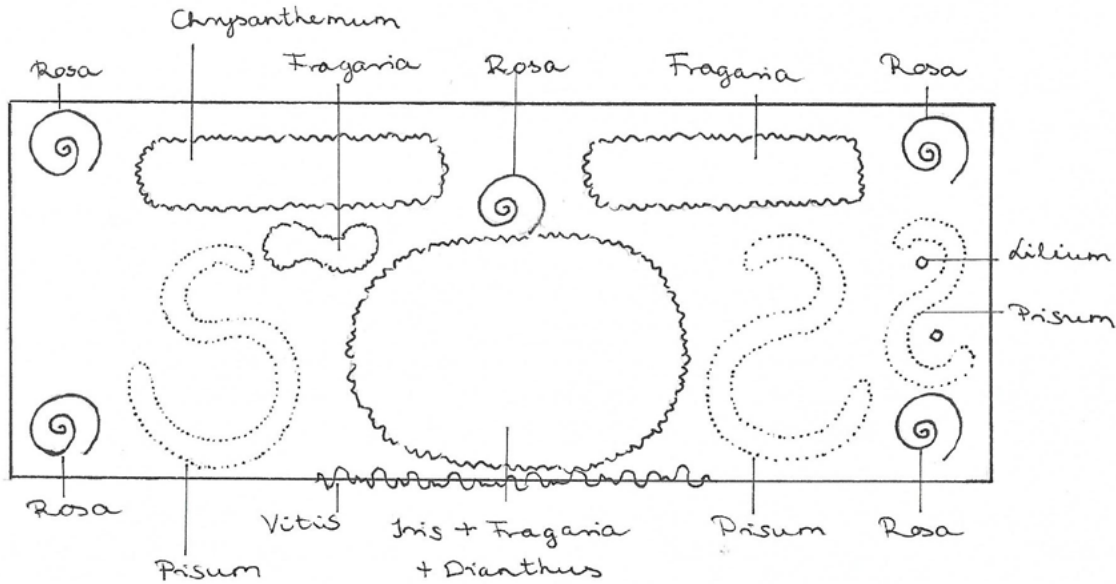
I also recorded the most characteristic crops and ornamental plants found on each residential yard [6]. In terms of crop cultivation, I noted if the farm had a vegetable garden, vineyard, fruit trees or orchard.

Among the ornamental plants, I recorded the trees, shrubs, perennials and annuals on each residential yard. Due to the summer timing of the survey, early spring bulbs are not included in the study.

5. DESCRIPTION OF HORTICULTURAL
PRACTICES AND PLANT USE

During my field survey of the village, I recorded data on 796 residential yards [7]. Based on my field experience, nearly 40% of the primary residential buildings in Fülöpszállás can be considered traditional, while 40% of the buildings can be considered partially traditional or transitional. In my opinion, the combined proportion of these can be considered exceptionally high in the Great Plain, which may be confirmed by further research.

In terms of garden design, I observed fewer traditional yards. Even next to traditional houses, we often encounter newer garden elements, as well as abandoned or converted vegetable gardens and vineyards. In many cases,

Az egyes portákon előforduló legjellemzőbb haszon- és dísznövényeket is feljegyeztem [6]. A haszonnövények termesztése szempontjából jelöltem, ha a portán van veteményes, szőlő vagy gyümölcsfa, gyümölcsöskert.

A dísznövények közül portánként feljegyeztem a fákat, a cserjéket, az évelőket és az egynyáriakat. A felmérés nyári időpontja miatt a koratavaszi hagymásokat a vizsgálat nem tartalmazza.

5. A KERTKULTÚRA ÉS
A NÖVÉNYALKALMAZÁSI SZOKÁSOK
ISMERTETÉSE

A település terepi felmérésén 796 portáról rögzítettem adatokat [7]. A helyszíni tapasztalatok alapján Fülöpszálláson az elsődleges lakóépületek közel 40 %-a hagyományosnak tekinthető, a beépítés részben hagyományosnak vagy átmenetinek tekinthető a porták 40 %-nál. Ezek együttes aránya, véleményem szerint, kiemelkedően magasnak tekinthető az Alföldön, amelyet további kutatások igazolhatnak.

A kertek kialakítását tekintve már kevesebb hagyományosnak mondható portát figyeltem meg. A tradicionális házak mellett is gyakran találkozhatunk újabb kertrendezési struktúrákkal, felhagyott, átalakított veteményekkel, szőlőkkel. Az egykori termesztési felületeket sok esetben begyepesítették, a mai rekreációs igényekhez igazították vagy parlagon hagyták. A szerkezetében teljes mértékben hagyományos kert előfordulása 15 % körüli. Részben hagyományos, amelynél még felismerhetők az egykori strukturális elemek (pl. begyepesített vetemény) meghaladja a 35 %-ot.

A dísznövények alkalmazása szempontjából a felmért porták közül hagyományosnak tekinthető a kertállomány több, mint egyharmada, amelyben az alkalmazott fajok legalább 75 %-a tradicionális parasztkerti növény. Részben

hagyományosnak tekinthető a porták több, mint 30 %-a, amelyekben a parasztkerti növények aránya 50-75 % közötti. Különösen gazdag növényállománnyal találkoztam 97 db kertenél, a porták több, mint tizedénél, ahol a feljegyzett dísznövényfajok száma 10 vagy afölötti.

A fenti három indikátor alapján három csoportba soroltam a portákat. Hagományos parasztkert, amely mindhárom minősítés alapján hagyományosnak tekinthető a kertek közel 7 %-a. Részben hagyományos jegyeket mutat a kertek több, mint fele.

Fülöpszállás agrárhagyományai ma is jelentős mértékben meghatározzák a település képét, a termesztés és a haszonnövények jelenléte belterületen, a magánkertekben is jellemző. A leggyakoribb növények előfordulását [8] táblázatban közlöm. (4. ábra)

A porták több, mint felénél találunk gyümölcsfát, ami Rapaics szerint a korábbi évszázadokban is még a legköpárabb parasztkertekben is megfigyelhető volt. (Rapaics, 1932: 22) Számuk kiemelkedő a díszfákhoz képest. A részben vagy teljesen hagyományosnak tekinthető kertekben gyakran találunk a középső vagy hátsó traktusban kialakított gyümölcsöst. Fülöpszálláson a leggyakoribb gyümölcsfélék a cseresznyék (*Prunus avium*) és a meggyek (*Prunus cerasus*), megközelítőleg egyenlő arányban, összesen a porták 46 %-nál fordulnak elő.

A haszonnövények sorában a második leggyakoribb faj a szőlő (*Vitis sp.*), ami a belterületi telkek közel negyedén (21 %) jelenik meg. Számos alföldi településhez hasonlóan, a szőlőtermesztés komoly hagyományra tekint vissza Fülöpszálláson. A vidék egyik jellemző fajtája az izsáki arany sárfehér szőlő (Prohászka, 1968). A szőlő előfordul lugasként futtatva, sorokba ültetve vagy kerítésre futtatva.

A lakótelkek ötödén napjainkban is található veteményeskert. Elsősorban konyhakerti zöldségeket, kukoricát

3. ábra/ Fig. 3: Felmérési manuálé egy előkertről (Fülöpszállás, Teleki utca 7.). Az ágyásban dísznövények és haszonnövények komponált elegye: Rosa sp., Lilium sp., Iris sp., Dianthus sp., Vitis sp., Chrysanthemum sp., Fragaria sp., Pisum sp. / Survey sketch of a front garden (7 Teleki

Street, Fülöpszállás). The flowerbed contains a composed mixture of ornamental plants and crops: Rosa sp., Lilium sp., Iris sp., Dianthus sp., Vitis sp., Chrysanthemum sp., Fragaria sp., Pisum sp.

FORRÁS/SOURCE: SZERZŐ, 2025 / AUTHOR, 2025

4. ábra/ Fig. 4: Táblázat a leggyakoribb növények előfordulási arányairól a fülöpszállási magánkertekben / Table showing the prevalence of the most common plants in private gardens in Fülöpszállás

FORRÁS/SOURCE: SZERZŐ, 2025 / AUTHOR, 2025

A leggyakoribb növények előfordulási aránya a magánkertekben Fülöpszálláson / Occurrence rates of the most common plants in private gardens in Fülöpszállás

	latin név / Latin name	magyar név / English name	arány / proportion
termesztés / cultivation	Prunus cerasus és Prunus avium együttesen	cseresznyék és meggyek / cherries and sour cherries	46 %
	Vitis sp.	szőlő / grapes	21 %
	-	vetemény / vegetable garden	20 %
fák / trees	Robinia pseudoacacia és Robinia hispida együttesen	fehér akác és rózsás akác / black locust and rose acacia	17 %
	Platycladus orientalis és Thuja occidentalis (fajtákkal) együttesen	keleti tuja és nyugati tuja / eastern arborvitae and white cedar	23 %
	Juglans sp.	dió / walnut	14 %
	Pinus sp., Abies sp., Picea sp., Picea pungens ‘Koster’ együttesen	fenyőfélék / pine species	11 %
	Ficus carica	füge / fig	5 %
cserjék / shrubs	Syringa vulgaris	közönséges orgona / common lilac	20 %
	Hibiscus syriacus	kerti mályvacserje / rose of Sharon	12 %
	Sambucus nigra	fekete bodza / black elder	6 %
	Punica granatum	gránátalma és gránátrózsa / pomegranate	6 %
	Ligustrum vulgare	közönséges fagyal / common privet	4 %
szolitérek / solitary plants	Rosa sp.	rózsák / roses	35 %
	Nerium oleander	leander / oleander	10 %
	Paeonia sp.	püнкőсdi rózsák / peonies	8 %
	Miscanthus sinensis ‘Gracillimus’	keskenylevelű díszfű / ornamental grass	9 %
	Yucca sp.	jukkák / yuccas	6 %
	Asparagus sp.	díszspárga / ornamental asparagus	4 %
hagymás / bubous	Iris sp.	nőсzirom / iris	26 %
	Hemerocallis sp.	sásliliom / daylily	9 %
	Lilium sp.	liliom / lily	5 %
	Convallaria majalis	gyöngyvirág / lily of the valley	5 %
évelők- egynyáriak / annuals and perennials	Petunia sp.	petúnia / petunia	10 %
	Pelargonium sp.	muskátlí / pelargonium	9 %
	Hosta sp.	árnyékliliom / plantain lily	9 %
	Chrysanthemum sp.	krizantém / chrysanthemum	7 %
	Delosperma sp.	kristályvirág / crystal flower	4 %
	Sedum spectabile	pompás varjúháj / ice plant	4 %
	Dianthus sp.	szegfű / carnation	3 %
	Portulaca grandiflora	porcsinrózsa / rose moss	3 %
	Calendula officinalis	körömvirág / marigold	2 %

termesztének bennük. Ahol hiányzik az önálló veteményeskert, előfordul, hogy a virágágyba kerülnek a palánták [9]. (3. ábra)

A fülöpszállási porták egyik leggyakoribb fái az akácok (*Robinia pseudoacacia* és *Robinia hispida*), amelyek a XVIII. században kezdődött Alföld-fásítás következményeként a Nagyalföld megkerülhetetlen, jellegzetes elemei (MNL I. 1977: akácfa). A felhagyott kertekben gyakran valóságos állományt képeznek.

Gyakoriak a telkeken a tuják (*Platycladus orientalis* és *Thuja occidentalis*, illetve fajtái). Bár a keleti tuja megjelent a tradicionális parasztkertekben, temetőekben is (Surányi, 1985), a tuják tömeges magánkerti elterjedése a XX. század második felére tehető. A terepi bejárás alkalmával számos helyszínen talákoztam legyengült egészségi állapotú, kiszáradt, kivágott egyedekkel, mind a tuják, mind a fenyőfélék között.

Említést érdemel még az ecetfa (*Rhus typhina*), a papíreper (*Broussonetia papyrifera*), a bálványfa (*Ailanthus altissima*) és az eperfák (*Morus sp.*). Díszfaként ültetve a kertek körülbelül 5%-án találhatók meg. Gyors és erőteljes terjedési képességük révén viszont számos helyen jelennek meg sarjaik, mind az elvadult kertekben, mind a közterületeken. (5. ábra)

A fülöpszállási kertek leggyakoribb díszcserjéje a közönséges orgona (*Syringa vulgaris*). A cserje elterjedésének kezdete Magyarországon a török hódításhoz köthető, a XVIII. század végére már a parasztudvarok kedvelt növényévé vált (MNL IV. 1981: orgona; Surányi, 1985: 332; Rapaics, 1932: 242).

A gránátalmák (*Punica granatum*) termő egyedei az adatközlők elmondásai alapján egy „anyanövényről” származnak, amit egy idős lakos telepített saját kertjébe több évtizeddel ezelőtt. A termést nem hozó fajták a helyi népnyelv szerint gránátrózsák.

A közönséges fagyal (*Ligustrum vulgare*) nyíratlan egyedként és nyírt sövényként egyaránt előfordul. Az aszályos nyári hónapok száraz levegőjében azonban július közepére már a legtöbb portán a fagyallevelek ezüstös elváltozása, száradása és a cserjék kopaszodása figyelhető meg. (6. ábra)

A település leggyakrabban ültetett szoliter növénye a rózsza (*Rosa sp.*), a porták több, mint harmadán (35 %) előfordul. A középkor óta kedvelt virágos növény, amelyet, mint Mária jelképet, már a kolostorkertekbe, várkertekbe is ültettek. Első írásos említése hazánkban a XII. századra tehető (Surányi, 1985). A paraszti virágoskertek és a néphagyományok emblematis virága, napjainkig töretlen népszerűségnek örvend.

A kertek közel tizedében találkozunk pünkösdi rózsával (*Paeonia sp.*), valamint a divatnövények közül a díszfüvekkel (elsősorban *Miscanthus sinensis* 'Gracillimus'). A leanderek (*Nerium oleander*) mind dézsába, mind szabadföldbe ültetve előfordulnak. A leanderek már a XX. század első felében népszerűek voltak a paraszti és polgári portákon, az utóbbi évtizedekben ismét több áruda kínálatában megjelentek. A jukkák (*Yucca sp.*) a XX. század elején még inkább a parkok szőnyegágyaiban, a század közepétől egyre gyakrabban fordultak elő magánkertekben is.

A leggyakoribb hagymás virágok (a koratavaszi hagymások nélkül) a nőszirm (*Iris sp.*), a gyöngyvirág (*Convallaria majalis*), a liliom (*Lilium sp.*) és a sásliliom (*Hemerocallis sp.*). Az előbbieket már a középkor óta kedvelt kerti virágok, a fehér liliom és a gyöngyvirág a szüzesség és tisztaság jelképei, a nőszirmmal együtt Mária-jelképek. (Surányi, 1985: 310; MNL II. 1979: gyöngyvirág; MNL III. 1980: liliom)

A leggyakoribb évelők és egynyáriak a régi parasztkerti növények közül a szegfű (*Dianthus sp.*), körömvirág (*Calendula officinalis*), krizantém (*Chrysanthemum sp.*),

5. ábra/Fig. 5: Papíreper (*Broussonetia papyrifera*) sarjak közterületen / *Paper mulberry (Broussonetia papyrifera)* shoots in a public area
FORRÁS: SZERZŐ, 2025

6. ábra/Fig. 6: Közönséges fagyal (*Ligustrum vulgare*) leveleinek száradása 2025. nyarán / *Drying of common privet (Ligustrum vulgare)* leaves in the summer of 2025
FORRÁS/SOURCE: SZERZŐ, 2025 / AUTHOR, 2025

former cultivation areas have been turned into lawns, adapted to today's recreational needs, or have simply been abandoned. The presence of completely traditional garden layout and use is around 15%. Partially traditional gardens, where former functional elements (e.g. vegetable gardens surrounded by a lawn) are still recognisable, exceed 35%.

In terms of the use of ornamental plants, more than one-third of the surveyed gardens can be considered traditional, with at least 75% of the species used being plants of traditional gardens. More than 30% of the gardens can be considered partially traditional, with heritage garden plants accounting for between 50 and 75% of the total. I found a particularly wide range of plants in 97 gardens, more than a tenth of the gardens surveyed, where the number of ornamental plant species recorded was 10 or more.

Based on the above three indicators, I classified the gardens into three groups. Traditional gardens, which can be considered traditional according to all three criteria, account for nearly 7% of the gardens. More than half of the gardens show partially traditional features.

The agricultural traditions of Fülöpszállás still determine to a significant extent the image of the village today, with cultivation and the presence of crops also characteristic of the private gardens. The occurrence of the most common plants is shown in Table [8]. (Figure 4)

More than half of the gardens have fruit trees, which, according to Rapaics, could be found in even the most barren peasant gardens in previous centuries. (Rapaics, 1932: 22) Their number is significantly higher than that of ornamental trees. In gardens that can be considered partially or completely traditional, we often find orchards in the middle or rear sections. In Fülöpszállás, the most common fruits are cherries (*Prunus avium*) and sour cherries (*Prunus cerasus*), occurring in approximately equal proportions, and in 46% of the gardens in total.

The second most common crop is grapes (*Vitis sp.*), which appear in nearly a quarter (21%) of gardens. As in many towns and villages in the Great Plain, grape growing has a long tradition in Fülöpszállás. One of the characteristic varieties of the region is the Izsák 'arany sárféher' grape (Prohászka, 1968). Grapes are grown in rows or trained on trellises or fences.

One-fifth of residential plots still have vegetable gardens today. They are mainly used to grow kitchen garden vegetables and corn. Where there is no separate

vegetable garden, seedlings are sometimes planted in flower beds [9]. (Figure 3)

One of the most common trees in the gardens of Fülöpszállás are black locusts (*Robinia pseudoacacia* and *Robinia hispida*), which became an unavoidable and characteristic feature of the Great Plain as a result of the afforestation of the region, which began in the 18th century (MNL I. 1977: akácfa). They often form dense stands in abandoned gardens.

Thuja trees (*Platycladus orientalis* and *Thuja occidentalis*, and their varieties) are also common on plots. Although the oriental arborvitae appeared in traditional gardens and cemeteries (Surányi, 1985), the widespread use of thuja trees in private gardens can be traced back to the mid-20th century. During my fieldwork, I encountered numerous weakened, dried-out and cut-down specimens of both thujas and pines at many locations.

Also worth mentioning are the staghorn sumac (*Rhus typhina*), the paper mulberry (*Broussonetia papyrifera*), the tree of heaven (*Ailanthus altissima*) and mulberry trees (*Morus sp.*). Planted as ornamental trees, they can be found in about 5% of gardens. However, due to their rapid and vigorous spread, their shoots appear in many places, both in overgrown gardens and in public areas. (Figure 5)

The most common ornamental shrub in gardens in Fülöpszállás is the common lilac (*Syringa vulgaris*). The spread of this shrub in Hungary can be traced back to the Ottoman conquest, and by the end of the 18th century it had become a popular plant in peasant gardens (MNL IV. 1981: orgona; Surányi, 1985: 332; Rapaics, 1932: 242).

According to respondents, the fruit-bearing specimens of pomegranate (*Punica granatum*) originate from a single "mother plant" that an elderly resident planted in his garden several decades ago. Varieties that do not bear fruit are called *pomegranate roses* in the local vernacular.

Common privet (*Ligustrum vulgare*) occurs both as unpruned specimens and as trimmed hedges. However, in the dry air of the drought-stricken summer months, by mid-July most gardens show signs of silvery discolouration and drying of privet leaves and balding of shrubs. (Figure 6)

The most commonly planted solitary plant in the village is the rose (*Rosa sp.*), which occurs in more than a third (35%) of gardens. It has been a popular flowering plant since the Middle Ages and, as a symbol of Mary, was planted in monastery gardens and castle gardens. The first written mention of it in Hungary dates back to the

muskátli (*Pelargonium sp.*), petúnia (*Petunia sp.*), pompás varjúháj (*Sedum spectabile*), porcsinrózsa (*Portulaca grandiflora*, a helyi népnyelv ajkán pandzsúr, pandzsír vagy puskapor), a divatnövények közül a kristályvirág (*Delosperma*) és az árnyékliliom (*Hosta sp.*).

A porták egy részén megtalálni a paraszti virágkultúra jellegzetes „hírmondó” növényeit, amelyek a hagyományos virágoskertek kedvelt növényei voltak, a mai árudai kínálatból szinte teljesen hiányoznak. Ilyen például a díszspárga (*Asparagus sp.* a kertek 4 %-ban), kék len (*Linum perenne*, a templom előtt is), sárgaviola (*Erysimum chieri*), kövirózsa (*Sempervivum sp.*), tátika (*Antirrhinum majus*), nyári viola (*Matthiola incana*), mályvarózsa (*Alcea rosea*), sárga cickafark (*Achillea filipendulina*), jégvirág (*Euphorbia marginata*), szarkaláb (*Consolida ajacis*), kanadai aranyvessző (*Solidago canadensis*), csicsóka (*Helianthus tuberosus*) [10].

A falusi kertekben találni példát az élő domesztikációra is. Több portán meghagyták a virágágyban a nadálytőt (*Symphytum sp.*), a mácsonyát (*Dipsacus laciniatus*), a vérehulló fecskefüvet (*Chelidonium majus*).

A megfigyelések és interjúk alapján a területen a lágyszárúak közül gyomosít a fügekaktusz (*Opuntia sp.*)

és a pletyka (*Tradescantia sp.*). Az adatközlők tapasztalatai szerint a veteményeskert és több dísznövény (pl. *Pelargonium sp.*) fenntartása jelentősen nehezebb lett az elmúlt években, amelyet a későbbiekben módszeresebben is érdemes megvizsgálni.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A fülöpszállási kiskertekben fellelhető számos hagyományos faj, amely a mai termesztési gyakorlatból és a tájépítészeti növényalkalmazásból szinte teljesen kikapott, ugyanakkor dekoratív megjelenésük miatt kerti vagy közterületi kompozíciókba illeszthetők, fenntartásuk nem igényel nagyobb energiabefektetést hasonló környezeti viszonyok között. A továbbiakban érdemes lenne megvizsgálni, ezek közül mely dísznövények bírják jól a megváltozott éghajlati viszonyokat, melyek azok, amelyek akár közterületi alkalmazásba vonhatók, illetve melyek azok a taxonok, amelyek gyomosításra hajlamosak a területen. ☉

7-9. ábra/Fig. 7-9: Kertrészletek Fülöpszállásról / Garden details from Fülöpszállás
FORRÁS/SOURCE: SZERZŐ, 2025 / AUTHOR, 2025

12th century (Surányi, 1985). It is an emblematic flower of peasant flower gardens and folk traditions, and enjoys unbroken popularity to this day.

Peonies (*Paeonia sp.*) can be found in nearly one-tenth of gardens, while ornamental grasses (primarily *Miscanthus sinensis* ‘Gracillimus’) are also fashionable plants. Oleanders (*Nerium oleander*) are found both in pots and planted in open ground. Oleanders were already popular in both peasant and bourgeois gardens in the first half of the 20th century, and in recent decades they have reappeared in many garden centres. Yuccas (*Yucca sp.*) were more common in park carpet beds at the beginning of the 20th century, but from the middle of the century onwards they became increasingly common in private gardens.

The most common bulbous flowers (excluding early spring bulbs) are irises (*Iris sp.*), lily of the valley (*Convallaria majalis*), lilies (*Lilium sp.*) and daylilies (*Heemerocallis sp.*). The former have been popular garden flowers since the Middle Ages, with white lilies and lilies of the valley symbolising virginity and purity, and irises symbolising Mary. (Surányi, 1985: 310; MNL II. 1979: gyöngyvirág; MNL III. 1980: liliom)

The most common perennials and annuals among the traditional garden plants are carnations (*Dianthus sp.*), marigold (*Calendula officinalis*), chrysanthemums (*Chrysanthemum sp.*), geraniums (*Pelargonium sp.*), petunias (*Petunia sp.*), ice plant (*Sedum spectabile*), rose moss (*Portulaca grandiflora*, known locally as pandzsúr, pandzsír or puskapor), and, among fashionable plants, crystal flower (*Delosperma*) and hosta (*Hosta sp.*).

In some of the gardens, one can find flowers that were characteristic “couriers” in folk culture and were popular in traditional flower gardens, but are now almost completely absent from today’s garden centre stock. These include ornamental asparagus (*Asparagus sp.*, found in 4% of gardens), perennial flax (*Linum perenne*, also found in front of the church), yellow wallflower (*Erysimum chieri*), houseleek (*Sempervivum sp.*), snapdragon (*Antirrhinum majus*), Brompton stock (*Matthiola incana*), hollyhock (*Alcea rosea*), fern-leaf yarrow (*Achillea filipendulina*), snow on the mountain (*Euphorbia marginata*), giant larkspur (*Consolida ajacis*), Canadian goldenrod (*Solidago canadensis*) and Jerusalem artichoke (*Helianthus tuberosus*) [10] .

Examples of living domestication can also be found in village gardens. In several yards, comfrey

(*Symphytum sp.*), cut-leaf teasel (*Dipsacus laciniatus*) and greater celandine (*Chelidonium majus*) were left in the flower beds.

Based on observations and interviews, prickly pear (*Opuntia sp.*) and spiderwort (*Tradescantia sp.*) are among the herbaceous weeds in the area. According to respondents’ experiences, maintaining the vegetable garden and several ornamental plants (e.g. *Pelargonium sp.*) has become significantly more difficult in recent years, which should be examined more systematically in the future.

6. SUMMARY

There are a number of traditional species found in the private gardens of Fülöpszállás that have almost completely disappeared from today’s horticultural production and landscape design, but due to their decorative appearance, they can be incorporated into garden or green space compositions, and their maintenance does not require a significant investment of energy in similar environmental conditions. It would be worthwhile to examine which of these ornamental plants are able to withstand the changed climatic conditions, which ones can be used in public spaces, and which taxa are prone to weed infestation in the area. ☉

This work is licensed under Creative Commons 4.0 standard licenc: CC-BY-NC-ND-4.0.

JEGYZETEK/NOTES

1 A Szentendrei Néprajzi Múzeum (SzNM) adattárában található etnobotanikai gyűjtések többek között Tiszaalpárról, az Őrségből, Kisalföldről, a Balaton-felvidékről és Erdélyből. / *The archives of the Szentendre Ethnographic Museum (SzNM) contain ethnobotanical collections from Tiszaalpár, Őrség, Kisalföld, the Balaton Uplands and Transylvania, among other places.*

2 Többek között Babai Dániel, Nagy Zsolt, Molnár Zsolt kutatásai. / *These include the research of Dániel Babai, Zsolt Nagy and Zsolt Molnár.*

3 A kutatás mérhetőségének elősegítésére elsősorban Surányi Dezső (Surányi, 1985) és Rapaics Raymund (Rapaics, 1932) gyűjtései alapján, a dísznövények alkalmazásának kultúrtörténeti összefoglalásának hazai vonatkozásai nyomán határozta meg. Ugyanakkor egy-egy növény alkalmazása kertenként más és más kontextusba kerülhet, „hagyományosságának” megítélése kevésbé tudományos, mint kulturális kérdés. / *To facilitate the measurability of the research, I based my findings primarily on the collections of Dezső Surányi (Surányi, 1985) and Raymund Rapaics (Rapaics, 1932), following the domestic aspects of the cultural-historical summary of the use of ornamental plants. At the same time, the use of a particular plant may vary from garden to garden, and assessing its “traditional nature” is less a scientific than a cultural question.*

4 A kertek kialakítását alakító tényezőkről bővebben Péntek János és Szabó T. Attila Ember és növényvilág című munkája (Péntek – Szabó, 1985) valamint Benkő Anna és Gecséné Tar Imola Traditional vernacular flower gardens című cikke (Benkő – Gecséné Tar, 2025) alapján. / *For more information on the factors influencing the design of gardens, see the work of János Péntek and Attila Szabó T. entitled Ember és növényvilág (Man and the World of Plants) (Péntek – Szabó, 1985) and the article by Anna Benkő and Imola Gecséné Tar entitled Traditional Folk Flower Gardens (Benkő – Gecséné Tar, 2025).*

5 A korábbi kutatások főképp az archaisabb néprajzi régiókat (pl. Erdély, Balaton-felvidék, Őrség, ...) érintették. / *Previous research has mainly focused on more archaic ethnographic regions (e.g. Transylvania, the Balaton Uplands, Őrség, etc.).*

6 A parasztkertek, kiskertek esetében, kulturális megközelítésben kevésbé egzaktan definiálható a haszonnövények és dísznövények fogalma. Dísznövénynek tekintek minden olyan taxont, amelyet elsősorban esztétikai céllal ültetnek a kertbe (de nem kizárt a növény más jellegű hasznosítása sem). Haszonnövénynek tekintek minden növényt, melyet elsősorban gazdasági, fogyasztási céllal ültetnek a kertbe. / *In the case of peasant gardens and private gardens, the concepts of crops and ornamental plants are less precisely definable from a cultural perspective. I consider any taxon that is planted in the garden primarily for aesthetic purposes to be an ornamental plant (but other uses of the plant are not excluded). I consider any plant that is planted in the garden primarily for economic or consumption purposes to be a crop.*

7 A felmért porták a belterületi telkek megközelítőleg 90-100 %-t teszik ki. A felmérésből csupán a sajátos településszerkezetből adódóan nehezen megközelíthető, illetve belátható lakótelkek maradtak ki (pl. „nyeles” telkek), valamint a településszegély egyes pontjain, főként gazdasági udvarral rendelkező lakótelkek, amelyeken a növényzet részben vagy teljesen hiányzik. / *The surveyed yards account for approximately 90-100% of the built-up plots. Only residential plots that are difficult to access or view due to the layout of the village (e.g. plots behind the street front or plots with only a narrow access tract to the street) were excluded from the survey, as well as residential plots at certain points on the edge of the village, mainly farmyards where vegetation is partially or completely absent.*

8 A felmérés jellegéből adódóan a növényeket a gyalogos bejárás során, szabadszemmel is beazonosítható fókig határozta meg, nemzetség, faj vagy fajta szinten. A táblázatban egy növénycsoportban kezeltem a hasonló megjelenésű és karakterű növényeket, amelyek gyakran ugyanazokban az évtizedekben váltak kedveltekké a magánkertekben. / *Due to the nature of the survey, I identified the plants during my walk, to the extent that they could be identified with the naked eye, at the genus, species or variety level. In the table, I treated plants with similar appearance and characteristics as a single plant group, as they often became popular in private gardens in the same decades.*

9 Hasonló jelenséget a néprajzkutatók is megfigyeltek a Kárpát-medence különböző tájegységein, főként Székelyföldön (Kinda, 2017; Nagy, 2023; Nagy, 2024). / *A similar phenomenon has been observed by ethnographers in various regions of the Carpathian Basin, mainly in the Székelyföld (Kinda, 2017; Nagy, 2023; Nagy, 2024).*

10 Utóbbi két növény ismert inváziós taxon (Csiszár, 2012), amelyek potenciális veszélyforrást jelentenek a kiemelt természetvédelmi jelentőségű területen. / *The latter two plants are known invasive taxa (Csiszár, 2012), which pose a potential threat to areas of high conservation importance.*

IRODALOM/BIBLIOGRAPHY

Benkő, A. – Gecséné Tar, I. (2025): *Traditional vernacular flower gardens*. In. I. Urbanisztikai Doktorandusz Konferencia tanulmánykötete. (megjelenés alatt)

Csiszár, Á. (szerk.) (2012) *Inváziós növényfajok Magyarországon*. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Sopron.

Csoma, Zs. (2015) *Én kis kertem kerteltem: paraszti virágkultúra Magyarországon*. Agroinform Kiadó, Budapest.

Gecséné Tar, I. (2006) *Virághasználati szokások az újírázi parasztkertekben. 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat*, 1, 28-33. <https://journal.uni-mate.hu/index.php/4D/article/view/5761> (2025.08.12.)

Holló, L. (1981) *Népi növény- és kertkultúra Kérdőívek és gyűjtési útmutatók*. Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Szentendre.

Kinda, I. (2017) *Kontrasztok. Gazdálkodási minták két székelyföldi régióban*. Kolozsvár, Kriza János Néprajzi Társaság – Székely Nemzeti Múzeum.

Nagy, N. (2003) *Virág- és kertkultúra három Szeged környéki településen*. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve: Studia Ethnographica 4. Szeged, 2003

Nagy, Zs. (2021) *Néprajzi kutatásterületek, határterületek és társtudományok hozzájárulása a magyar népi dísznövénykultúra megismeréséhez*. In. Keszeg Vilmos – Szakál Anna (szerk): Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 29. Újabb tanulmányok a romániai magyar néprajzkutatásról. Kriza János Néprajzi Társaság, Kolozsvár, 253-294. o.

Nagy, Zs. (2023) *Virág-járvány. Egy Maros menti dísznövény-termelő köz(ös)ség a Covid-19-világjárvány idején*. In. Ethno-Lore XL. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Néprajztudományi Intézet, Budapest, 207-241. o. <https://doi.org/10.58449/EL.2023.09>

Nagy, Zs. (2024) *Fenntarthatóság, tájökölógiai szemlélet, gyakorlat: a (parasztkertek) múzeumi reprezentációjának, hasznosításának lehetőségei és skanzenbeli rekonstruálásának kihívásai (magyarországi és erdélyi példák)*. Kárpát-haza Szemle, 2.szám, 57-76.o.

P. Madar, I. (1997) *Magyarrétfalu virágkultúrája*. Néprajzi Látóhatár. VI. (1997) 1-4. 207-216. o.

Pálfalvi, P. (1993) *Kérdőívek, útmutatók. Kerti virágok és dísznövények*. A Kriza János Néprajzi Társaság Értesítője, III. évf., 1. sz., 17-19. o.

Péntek, J. – Szabó T., A. (1976) *Ezerjófű. Etnobotanikai útmutató*. Kriterion Kiadó, Bukarest.

Péntek, J. – Szabó T., A. (1985) *Ember és növényvilág. Kalotaszeg növényzete és népi növényismerete*. Kriterion Kiadó, Bukarest.

Prohászka, F. (1968): *Szőlő és bor*. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.

Rapaics, R. (1932) *A magyarság virágai – A virágkultusz története*. Királyi Magyar Természettudományi Társulat, Budapest.

Rerrich, B. (1923) *A kert rendezésének mestersége és művészete*. Légrády Testvérek Kiadása, Budapest. 99-106. o.

Surányi, D. (1985): *Kerti növények regénye*. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest.

Toroczkaí Wigand, E. (1917) *Régi kert s miesel*. Táltos Kiadóvállalat, Budapest.

Varga I. Fajszí, M. (2015): *Mozaikok Fülöpszállás történetéből a II. világháborúig*. Fülöpszállás Község Önkormányzata.

KSH (2025) *Helyiségnévtár, 'Fülöpszállás'* alapadatok. https://www.ksh.hu/apps/hntr.telepules?p_lang=HU&p_id=14058 (2025.07.02.)

MNL I. (1977) Magyar Néprajzi Lexikon, 1. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest. 'akácfa' szócikk. <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/1-113.html> (2025.07.31.)

MNL II. (1979) Magyar Néprajzi Lexikon, 2. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest. 'gyöngyvirág' szócikk. <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/2-848.html> (2025.07.31.)

MNL III. (1980) Magyar Néprajzi Lexikon, 3. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest. 'liliom' szócikk. <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/3-1338.html> (2025.07.31.)

MNL IV. (1981) Magyar Néprajzi Lexikon, 4. kötet. Akadémiai Kiadó, Budapest. 'szálláskert', 'orgona' szócikk. <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-1469.html> (2025.04.14.) <https://mek.oszk.hu/02100/02115/html/4-209.html> (2025.07.31.)

TAK: Fülöpszállás Településképi Arculati Kézikönyv. https://www.fulopszallas.hu/wp-content/uploads/2017/11/fulopszallas_arculati_kezikonyve.pdf (2025.04.10.)

HÉSZ: Fülöpszállás Község Önkormányzata Képviselő-testületének 14/2016. (XL4.) önkormányzati rendelete a helyi építési szabályzatról. <https://fulopszallas.hu/wp-content/uploads/2016/11/14-2016.11.04.-%C3%B6nk.r-a-Helyi-%C3%89p%C3%ADt%C3%Agsi-Szab%C3%A1lyatr%C3%B3l.pdf> (2025.04.10.)

Fülöpszállás Településszerkezeti terve. https://fulopszallas.hu/wp-content/uploads/2016/11/12_melleklet.pdf (2025.04.10.)